

HASTANEDE YATAN HASTALARIN EL HİJYENİ KONUSUNDAKİ FARKINDALIKLARININ SAPTANMASI

H. Deniz ÖZKAYA¹, Aslı SUNER², Çağrı BÜKE³

¹Çiğli Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği, İzmir

²Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyoistatistik ve Tıbbi Bilişim Anabilim Dalı, İzmir

³Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, İzmir

Giriş

- Dünya Sağlık Örgütü'ne göre “Hastane Enfeksiyonu” hastaneye enfeksiyon dışı bir nedenle yatan bir hastada gelişen enfeksiyon olarak tanımlanmaktadır.
- Hastane enfeksiyonu ciddi bir mortalite ve morbiditeye neden olmakta, hastanede kalış süresi ve sağaltım maliyetlerini önemli derecede arttırmaktadır.
- *Girou E, et al. Risk factors and outcome of nosocomial infections: results of a matched case-control study of ICU patients. Am J Respir Crit Care Med 1998;157(4 Pt 1):1151-8.*
- *Blot SI, et al. Clinical and economic outcomes in critically ill patients with nosocomial catheter-related bloodstream infections. Clin Infect Dis 2005;41:1591-8.*
- *Marchetti A, Rossiter R. Economic burden of healthcare-associated infection in US acute care hospitals: societal perspective. J Med Econ 2013;16:1399-404.*

Giriş-II

- Sağlık çalışanlarının elleri, hastane enfeksiyonlarının aktarımında en önemli yoldur ve bu nedenle de el hijyeni hastane enfeksiyonlarının önlenmesinde en etkin yöntemdir.
- *WHO Guidelines on Hand Hygiene in Health Care [Internet]. Geneva: World Health Organization [2014 Feb 20].*
- El hijyenine uyum ile hastane enfeksiyonlarında yaklaşık %30–50 oranında düşme olduğu belirtilmektedir.
- *Lucet JC, Rigaud MP, Mentre F, Kassis N, Deblangy C, Andremont A, Bouvet E. Hand contamination before and after different hand hygiene techniques: a randomized clinical trial. J Hosp Infect. 2002;50:276-280.*
- Ancak birçok çalışma sağlık personelinin el hijyeni uyum oranlarının düşük olduğunu göstermektedir.
- *Randle J, Clarke M, Stor J. Hand hygiene compliance in healthcare workers. J Hosp Infect. 2006; 64: 205-209.*

Giriş-III

- Büyük çoğunluğunu yoğun bakım ünitelerinin oluşturduğu 96 çalışmanın irdelendiği bir derlemede el hijyenine uyum oranı %40 saptanmıştır;
 - Yoğun bakım ünitelerinde %30-40,
 - Doktorlarda uyum %32,
 - Hemşirelerde uyum %48,
 - Hastayla temastan önce %21,
 - Hastayla temastan sonra %47.

Erasmus V, Daha TJ, Brug H, Richardus JH. Systematic Review of Studies on Compliance with Hand Hygiene Guidelines in Hospital Care. Volume 31, Issue 3, March 2010 pp: 283-294 . Published online: 02 January 2015

Giriş-IV

- El hijyenine uyumun en iyi şartlarda %40'larda olduğu sağlık çalışanlarında bu oranın arttırılması için çeşitli arayışlar devam etmektedir.
- El hijyenine uyumu arttırmayı hedefleyen stratejiler içerisinde **sağlık çalışanlarının eğitimi**, özellikle hasta bakımı sırasında en kritik basamağı oluşturmaktadır.
- Ancak son zamanlarda **hastaların el hijyeni ve önemi konusunda bilinçlendirilmesi** çalışmaları dikkati çekmektedir.
- Longtin Y, et al. Caregivers' Perceptions of Patients as Reminder to Improve Hand Hygiene. Arch Intern Med. 2012 Oct 22; 172 (19): 1516-7.
- Longtin Y, Sax H, et al. Patients' Beliefs and Perceptions of Their Participation to Increase Healthcare Worker Compliance with Hand Hygiene. Infect Control Hosp Epidemiol September 2009, 30, (9): 830-9.
- Longtin Y, et al. Current knowledge and applicability to patient safety. Mayo Clin Proc. 2010; 85(1): 53-62.

Giriş-V

- McGuckin ve arkadaşlarının (1999) yaptığı çalışma, hastaların el hijyeni konusunda eğitilmelerinin sağlık çalışanlarının el hijyenine uyumlarını önemli oranda arttırdığını gösteren ilk çalışmadır.
- Bu çalışmada, el hijyeni konusunda eğitilmiş hastalar tarafından sağlık çalışanına ellerini yıkayıp yıkamadıkları sorulduğunda, sağlık çalışanlarının sabun tüketiminde %34'den %94'e artış olduğu gösterilmiştir.

- *McGuckin M, et al. Patient education model for increasing handwashing compliance. Am J Infect Control. 1999; 27(4):309-314.*

Giriş-VI

- Uluslararası alanda bizim çalışmamıza benzer çalışma sayısının az olduğu, ülkemizde ise el hijyeni konusunda hastalara yönelik bir çalışma bulunmadığı saptanmıştır.

- *Yves Longtin, Hugo Sax, et al. Patients' Beliefs and Perceptions of Their Participation to Increase Healthcare Worker Compliance with Hand Hygiene. Infection Control and Hospital Epidemiology September 2009, Vol.30, No.9.*

Amaç

Çalışmanın amacı:

- Hastanede yatan erişkin yaş grubu hastaların el hijyeni konusundaki farkındalık düzeylerinin saptanmasıdır.
- Bu amaçla, hasta görüşleri sorgulanmıştır.
- Çalışmanın ikincil amacı, sağlık çalışanlarının el hijyenine uyumunun arttırılmasıdır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün önerdiği beş durumda el hijyeni uygulama kılavuzu

1. Hasta ile temastan önce
2. Hasta ile temastan sonra
3. Vücut sıvıları ile temastan ve eldivenleri çıkardıktan sonra
4. Aseptik işlemlerden önce (ağız bakımı, sekresyonların aspirasyonu, yara bakımı, kateter takılması, ilaç ve gıda hazırlanması gibi)
5. Hasta çevresindeki yüzeylerle temastan sonra el hijyeni uygulanmasını önermektedir.

Gereç ve Yöntem

- Ege Üniversitesi Hastanesi ile İzmir Çiğli Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde yatan hastalara Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün beş durumda el hijyeni uygulamasında önerilen durumlara uygun olarak geliştirilen ve **18 sorudan** oluşan anket formu **özbildiri yöntemi** ile uygulanmıştır.

Gereç ve Yöntem-II

- Bu çalışma için Ege Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır.
- Anket formları ile elde edilen veriler elektronik ortamda oluşturulan veritabanına aktarılmıştır. Veriler IBM SPSS Versiyon 21.0 istatistiksel paket programında analiz edilmiştir.
- Veri analizinde çapraz tablolar ve ki-kare analizi kullanılmış, yatış süreleri arasındaki gruplar arasındaki farklılığın belirlenmesinde Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.

ANKET FORMU

HASTANEDE YATAN HASTALARIN EL HİJYENİ KONUSUNDAKİ
FARKINDALIKLARININ SAPTANMASI

Hasta No: _____ Anket Uygulama Tarihi: ___/___/___

Ad-Soyadı (Baş harf): ___/___ Cinsiyet: K / E

Yaş: _____

Hastaneye yatış tarihi: ___/___/___ (Yatış süresi: ___/___Gün)

Yattığı Klinik: _____ Servis / Yoğun Bakım

Eğitim: a. İlkokul b. Ortaokul c. Lise d. Yüksekokul

Hastada mevcut kateterler:

a. PVK b. SVK c. İdrar sonda d. Entübasyon e. Diğer

Değerli hastamız sizden **el hijyeni** konusunda düşüncelerinizi öğrenmek istiyoruz. Bu amaçla aşağıda okuyacağınız cümlelere **size göre en doğru cevabı** işaretlemenizi rica ediyoruz.
Seçenekler Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), Tamamen Katılıyorum (5)
Katıldığınız teşekkür ederiz.

1. Sağlık çalışanı gün içinde çalışmaya (hasta bakımına) başlamadan önce el hijyeni gereklidir.
2. Sağlık çalışanı hastaya; el sıkma, ateş, nabız, tansiyon ölçümü, hastayı taşıma vb. işlemler sırasında **el ile temas etmeden önce** el hijyeni gereklidir.
3. Sağlık çalışanı hasta çevresinde bulunan; hasta yatağı, çarşafı, masa, sandalye, dolap vb. yüzeylerle **el ile temas etmeden önce** el hijyeni gereklidir.
4. Sağlık çalışanı hastanın; vücut sıvıları, ağız içi, burun gibi ıslak yüzeyleri ve bütünlüğü bozulmuş derisine, yarasına vb. **el ile teması öncesi** el hijyeni gereklidir.
5. Sağlık çalışanı hasta bakımı sırasında aynı hastada **bir işlemden başka bir işleme geçerken** (ör. tansiyon ölçtüktan sonra damar yolundan ilacını verme işlemi) el hijyeni gereklidir.
6. Sağlık çalışanı idrar sondası (üriner kateter), damar yolu açma (periferik venöz kateter), nazogastrik sonda takma vb. her tür **invazif girişimden önce** el hijyeni gereklidir.
7. Sağlık çalışanı eline **eldiveni giymeden önce** el hijyeni gereklidir.
8. Sağlık çalışanı ilaçları hazırlarken **öncesinde** el hijyeni gereklidir.
9. Sağlık çalışanı kirli elleriyle kendi ağzına, yüzüne, burnuna **dokunmadan önce** el hijyeni gereklidir.

Hiç Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen Katılıyorum (5)

Değerli hastamız sizden **el hijyeni** konusunda düşüncelerinizi öğrenmek istiyoruz. Bu amaçla aşağıda okuyacağınız cümlelere **size göre en doğru cevabı** işaretlemenizi rica ediyoruz.

Seçenekler Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), Tamamen Katılıyorum (5)
Katıldığınız teşekkür ederiz.

10. Sağlık çalışanı hastaya; el sıkma, ateş, nabız, tansiyon ölçümü, hastayı taşıma vb. işlemler sırasında **el ile temas ettikten sonra** el hijyeni gereklidir.
11. Sağlık çalışanı hastanın; vücut sıvıları, ağız içi, burun gibi ıslak yüzeyleri ve bütünlüğü bozulmuş derisine, yarasına vb. **el ile temas sonrası** el hijyeni gereklidir.
12. Sağlık çalışanı kan ya da kan içeren her türlü vücut sıvısı (Beyin omurilik sıvısı, periton, plevra, perikard, amniyon, abse, dışkı, solunum sekresyonu) ile kontamine (kirli) olan herhangi bir alet veya objeye **el ile temas ettikten sonra** el hijyeni gereklidir.
13. Sağlık çalışanı hasta için kullanılan; hasta dosyası, nabız ölçer, tansiyon aleti, ateş ölçer vb. ile **el ile temas ettikten sonra** el hijyeni gereklidir.
14. Sağlık çalışanı hasta çevresinde bulunan; hasta yatağı, çarşafı, masa, sandalye, dolap vb. yüzeylerle **el ile temas ettikten sonra** el hijyeni gereklidir.
15. Sağlık çalışanı idrar sondası (üriner kateter), damar yolu açma (periferik venöz kateter), nazogastrik sonda takma vb. her tür **invazif girişimden sonra** el hijyeni gereklidir.
16. Sağlık çalışanı elindeki **eldiveni çıkarttıktan sonra** el hijyeni gereklidir.
17. El hijyeni için **antimikrobiyal sabun ve su ile elleri yıkama** hastanede gelişen enfeksiyonları önlemede en etkili yoldur.
18. El hijyeni için **el antiseptikleri ile ellerin temizlenmesi** hastanede gelişen enfeksiyonları önlemede en etkili yoldur.

Hiç Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen Katılıyorum (5)

Bulgular

- Bu çalışmada toplam 354 hasta ile görüşülmüştür. Hastaların %55,8'i (192 kişi) EÜTF, %44,2'si (152 kişi) Çiğli EAH

Tablo 1. Hastaların demografik özelliklerine göre dağılımı

Değişken	Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
Kurum	Ege	192	55,8
	Çiğli	152	44,2
Cinsiyet	Kadın	154	44,7
	Erkek	165	48,0
Yatılan Klinik	Belirtilmemiş	25	7,3
	Cerrahi	120	34,9
Eğitim Düzeyi	Dahili	224	65,1
	Okuryazar değil+İlkokul+ Ortaokul	106	59,9
	Lise+ Yüksek Okul	117	34,0
Katater Varlığı	Belirtilmemiş	21	6,1
	Var	132	38,4
	Yok	212	61,6

- %48,0'i (165 kişi) erkek
- %59'u (106 kişi) ortaokul ve altında eğitim almış
- Cerrahi kliniklerden 120 hasta (%34,9), dahili kliniklerden 224 hasta (%65,1)
- Hastaların %38,4'ünde (132 kişi) kateter bulunmakta

Bulgular-II

Tablo 2. Kurumlara göre yaş ve yatış süresi ortalama dağılımları

Değişken	Kurum	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Yaş	Ege	56,02	58,00	15,41	18,00	86,00
	Çiğli	61,89	65,00	19,83	18,00	96,00
	Toplam	58,83	60,00	17,87	18,00	96,00
Yatış Süresi	Ege	14,71	9,00	17,69	0,00	85,00
	Çiğli	5,89	3,00	8,42	1,00	45,00
	Toplam	10,48	5,00	14,69	0,00	85,00

- Çiğli EAH'nde EÜTF'ne göre daha ileri yaşta hastaların yer aldığı görülmektedir ($61,89 \pm 19,83$ vs. $56,02 \pm 15,41$).
- Bunun yanı sıra, EÜTF'nde hastaların yatış süresi Çiğli EAH'ne göre daha yüksektir ($14,71 \pm 17,69$ vs. $5,89 \pm 8,42$).

Tablo 6. Tüm Katılımcıların Anket Sorularına Verdiği Cevapların Ortalama Puanları

	N	Min	Max	Ort	Std. Sapma
Soru1	344	2	5	4,65	,535
Soru2	344	2	5	4,57	,607
Soru3	344	2	5	4,42	,716
Soru4	344	2	5	4,67	,523
Soru5	344	1	5	4,48	,728
Soru6	344	1	5	4,66	,574
Soru7	344	1	5	4,31	,839
Soru8	344	2	5	4,61	,596
Soru9	344	1	5	4,61	,634
Soru10	344	2	5	4,57	,573
Soru11	344	2	5	4,67	,512
Soru12	344	2	5	4,71	,516
Soru13	344	1	5	4,45	,750
Soru14	344	1	5	4,51	,674
Soru15	344	2	5	4,67	,506
Soru16	344	1	5	4,43	,760
Soru17	344	1	5	4,54	,699
Soru18	344	1	5	4,60	,631

2. Sağlık çalışanı hastaya; el sıkma, ateş, nabız, tansiyon ölçümü, hastayı taşıma vb. işlemler sırasında el ile temas etmeden önce el hijyeni gereklidir.

3. Sağlık çalışanı hasta çevresinde bulunan; hasta yatağı, çarşafı, masa, sandalye, dolap vb. yüzeylerle el ile temas etmeden önce el hijyeni gereklidir.

5. Sağlık çalışanı hasta bakımı sırasında aynı hastada bir işlemde başka bir işleme geçerken (ör. tansiyon ölçtüktan sonra damar yolundan ilacını verme işlemi) el hijyeni gereklidir.

7. Sağlık çalışanı eline eldiveni giymeden önce el hijyeni gereklidir

13. Sağlık çalışanı hasta için kullanılan; hasta dosyası, nabız ölçer, tansiyon aleti, ateş ölçer vb. ile el ile temas ettikten sonra el hijyeni gereklidir.

14. Sağlık çalışanı hasta çevresinde bulunan; hasta yatağı, çarşafı, masa, sandalye, dolap vb. yüzeylerle el ile temas ettikten sonra el hijyeni gereklidir.

16. Sağlık çalışanı elindeki eldiveni çıkarttıktan sonra el hijyeni gereklidir

17. El hijyeni için antimikrobiyal sabun ve su ile elleri yıkama hastanede gelişen enfeksiyonları önlemede en etkili yoldur

Sonuç

- Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde hastaların el hijyeni gerekliliği konusunda genellikle **olumlu görüş** bildirdikleri saptanmıştır.
- Sağlık çalışanı,
 - hastaya ve hasta çevresinde bulunan yüzeylere temas etmeden önce ve sonra,
 - hasta bakımı sırasında aynı hastada bir işlemde diğerine geçerken,
 - eline eldiveni giymeden önce ve çıkarttıktan sonra,el hijyeni uygulanması konusunda hastaların farkındalık düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmıştır.
- Bunun yanı sıra, ‘el hijyeni için antimikrobiyal sabun ve su ile elleri yıkama hastanede gelişen enfeksiyonları önlemede en etkili yoldur’ sorusu için de hastaların farkındalıklarının ‘el antiseptiğine’ göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Sonuç-II

- Anketteki sorulara verilen yanıtlar incelendiğinde,
 - hastaların deri bütünlüğü bozulmuş olan işlemler öncesi ve sonrasında el hijyeni uygulamasının gerekliliğine daha çok katılım gösterdikleri,
 - ancak, deri bütünlüğü bozulmamış olan ve çevre/yüzey temizliği ile ilgili uygulamalar için hastane enfeksiyonlarının önlenmesi açısından farkındalıklarının çok fazla olmadığı yorumu yapılabilir.

Öneriler

- Hastaların hastaneye ilk kabulleri sırasında, **el broşürü, poster ya da kısa sunumlarla bilgilendirilmesi, eğitilmesi ve farkındalıklarının arttırılmasının,**
- **Hastaların ve sağlık çalışanlarının** özellikle deri bütünlüğünün bozulmadığı tüm temaslar ile çevreye ait olası enfeksiyon kaynaklarından korunma anlamında **el hijyeni konusunda eğitim almalarının** uygun olacağı düşünülmüştür.

TEŞEKKÜRLER